

Aleksandra Wicka

Szkola Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

OBOWIĄZEK UBEZPIECZENIA UPRAW A WSPÓLNA POLITYKA ROLNA*

THE COMPULSORY CROP INSURANCE AND THE COMMON AGRICULTURAL POLICY

Słowa kluczowe: ubezpieczenie upraw, Wspólna Polityka Rolna

Key words: crop insurance, Common Agricultural Policy

Abstrakt. Celem artykułu było przedstawienie zasad dotyczących ubezpieczeń upraw z dotacją z budżetu państwa w 2012 r. Przedstawiono także proponowane zmiany w ich funkcjonowaniu, które mają mieć miejsce po 2013 r. Podjęto próbę określenia jakie uprawy i od jakich ryzyk ubezpieczają rolnicy. Badania przeprowadzono na próbie 197 losowo wybranych gospodarstw prowadzących rachunkowość rolą FADN. Stwierdzono, że rolnicy w bardzo małym stopniu realizują obowiązek ubezpieczania upraw, a jeżeli zakupują polisy ubezpieczeniowe, to najczęściej najtańsze ubezpieczenie od gradu.

Wstęp

Wieloletnie dyskusje dotyczące potrzeby wprowadzenia ochrony ubezpieczeniowej dla produkcji rolniczej ze względu na wiele zagrażających jej ryzyk zwieńczono uchwaleniem Ustawy z 7 lipca 2005 roku o *ubezpieczeniach upraw i zwierząt gospodarskich* (Dz.U. Nr 150, poz. 1249). Powszechne było przekonanie, że to wysoka cena ubezpieczeń ogranicza zakres ich wykorzystania. Liczono, że jeżeli zapewni się dofinansowanie składek ubezpieczeniowych dla ubezpieczeń upraw i zwierząt gospodarskich z budżetu państwa, to zwiększy się zainteresowanie wykorzystaniem tych ubezpieczeń jako metody redukcji strat. Ubezpieczane były, m.in. takie zdarzenia, jak wiosenne przymrozki i nawalne deszcze. Już w pierwszych latach obowiązywania nowej regulacji prawnej okazało się, że te oczekiwania nie spełniły się w praktyce [Bromberek 2008], a zainteresowanie ubezpieczeniami nie wzrosło znacząco.

Ubezpieczenia upraw w zasadzie co roku funkcjonują w oparciu o nowe zasady [Wojciechowska-Lipka 2008, 2011, Bujoczek 2010]. Od lipca 2008 r. ubezpieczenia upraw stały się obowiązkowe. Konieczność wprowadzenia przymusu ubezpieczeniowego dotyczącego upraw wynikała z przepisów UE, które uzależniały możliwość korzystania z pomocy państwa po klęskach żywiołowych od posiadania przez rolnika ubezpieczenia. Zgodnie z rozporządzeniem Komisji, od dnia 1 stycznia 2010 r. pomoc oferowana rolnikowi w związku ze stratami spowodowanymi niekorzystnymi zjawiskami klimatycznymi, które mogą być traktowane jako klęska żywiołowa, musi być zmniejszona o 50%, chyba że przyznaje się je rolnikom, którzy dokonali ubezpieczenia pokrywającego co najmniej 50% średniej rocznej produkcji lub dochodu związanego z produkcją i obejmującego zagrożenia związane z niekorzystnymi zjawiskami klimatycznymi statystycznie najczęściej występującymi w danym kraju członkowskim lub regionie [Kaczała, Łyskawa 2010].

Zapisy odnośnie tego, czy rolnicy w ramach obowiązku mają ubezpieczać, np. pakiet pięciu ryzyk, czy wystarczy, że wybiorą do ubezpieczenia ryzyko najbardziej im zagrażające wciąż się zmieniają. Zmieniają się także definicje zdarzeń losowych, jak np. suszy oraz poziom franszyzy integralnej i redukcyjnej. Działania te mają na celu takie ukształtowanie systemu ubezpieczeń produkcji roślinnej, który będzie korzystny dla rolników gospodarujących w bardzo zmiennych warunkach zarówno klimatycznych, jak i ekonomicznych. Jak dotąd efekt tych prac jest wciąż niezadowolający. Same zakłady ubezpieczeń nie są zbyt zainteresowane uczestniczeniem w tym systemie ze względu na niską opłacalność. Od początku wprowadzenia dopłat do ubezpieczeń upraw swoją ofertę w tym zakresie przedstawiają stale trzy firmy: PZU S.A. TUW TUW i Concordia. Natomiast odbiorcy tej ochrony, czyli rolnicy, wbrew obiegowej opinii o ich niskiej świadomości ubezpieczeniowej, nauczyli się przystosowywać do nowych warunków i w celu realizacji obowiązku ubezpieczenia (odkąd można wybrać 1 ryzyko) wykupują polisy

* Badania finansowane ze środków budżetowych na naukę w latach 2010-2013 Projekt Nr NN310105239 nt. „Uwarunkowania ograniczania ryzyka w produkcji roślinnej z wykorzystaniem ubezpieczeń”.

zapewniające rekompensatę szkód poniesionych w wyniku gradobicia (najtańsza polisa). Ewentualnie w ogóle nie ubezpieczają upraw kalkulując, że i tak bardziej opłaca im się zapłacić karę za brak polisy (2 euro/ha) niż opłacać zbyt drogą ich zdaniem składkę. Wynika z tego, że rolnicy nie postrzegają oferowanych ubezpieczeń jako skutecznego sposobu zabezpieczenia się przed ryzykami objętymi tymi ubezpieczeniami. Być może ich znaczenie jest przeszacowane.

Material i metodyka badań

Celem artykułu było przedstawienie obowiązujących w 2012 r. zasad obowiązkowego ubezpieczenia upraw realizowanych z dopłatą z budżetu państwa. Zwrócono również uwagę na planowane zmiany zapowiadane na okres po 2013 r., które mają dotyczyć ich dofinansowywania ze środków Wspólnej Polityki Rolnej (WPR). W artykule przedstawiono także wstępne wyniki badań dotyczących oceny przedmiotu ubezpieczeń upraw rolnych i ubezpieczonych ryzyk w województwach mazowieckim, łódzkim i wielkopolskim.

Dane wykorzystane w artykule pochodzą ze źródeł literaturowych, dostępnych aktów prawnych i badań własnych. Badania pierwotne realizowane były w okresie od października 2011 r. do lutego 2012 r., na próbie losowo wybranych 197 gospodarstw rolniczych prowadzących rachunkowość rolną FADN.

Obowiązkowe ubezpieczenia upraw w 2012 r. i propozycje zmian

Obowiązek ubezpieczenia co najmniej 50% powierzchni upraw ma rolnik, który uzyskuje płatności bezpośrednie. Zakres tego ubezpieczenia dotyczy szkód, które mogą być wywołane przez: powódź, grad, suszę, ujemne skutki przemierzania i przymrozki wiosenne. Przedmiotem ubezpieczenia są uprawy roślin wymienionych w tabeli 1. Dotychczas rolnicy realizujący ten obowiązek płacili ubezpieczycielowi połowę składki, zaś druga połowa finansowana była z budżetu państwa.

Poziom dopłat z budżetu państwa do składek ubezpieczeniowych płaconych przez rolników, wbrew wcześniejszym zapowiedziom, pozostał w 2012 r. na niezmiennym poziomie i wynosi 50% składki do 1 ha upraw rolnych zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 6 grudnia 2011 r. Dz.U. Nr 271, poz. 1602. W 2011 r. informowano, że od 2012 r. poziom wsparcia wypłacanego przez ARiMR, gdzie od 2013 roku rolnicy mieli składać wnioski o zwrot zapłaconej ubezpieczycielom kwoty, ma wynosić do 65% składki. Rolnicy, u których wystąpiłyby straty w produkcji większe niż 30%¹ średniej rocznej produkcji z poprzednich 3 lat ubiegali się o częściową refundację zapłaconej kwoty, składając stosowną dokumentację wraz z wnioskiem o płatności bezpośrednie. Ubezpieczenie strat do 30% przychodu miało się odbywać na dotychczasowych zasadach, czyli z dopłatą połowy składki [Bromberek 2011]².

Obecnie planuje się, że kolejna nowelizacja Ustawy o ubezpieczeniach upraw nastąpi w 2014 r. Ministerstwo Rolnictwa zamierza, by składki na ubezpieczenia można było finansować w ramach dopłat bezpośrednich [Ubezpieczenia rolne... 2012], przez co nastąpiłoby jeszcze większe powiązanie ubezpieczeń upraw z WPR. Problematyka zarządzania ryzykiem w agrobiznesie została także silniej zaakcentowana w założeniach WPR w latach 2014-2020. Sprawne funkcjonowanie łańcucha żywnościowego i zarządzanie ryzykiem zostało zapisane jako nowy cel priorytetowy PROW.

Obecnie, rolnik zakupujący ubezpieczenie upraw z dopłatą z budżetu państwa ustala wraz z ubezpieczycielem sumę ubezpieczenia, według której obliczana będzie składka.

Tabela 1. Maksymalne kwoty ubezpieczenia dla upraw rolnych w 2012 r.

Table 1. The maximum insured sum for agricultural crops in 2012

Rodzaj uprawy/ <i>Crop type</i>	Maksymalna kwota ubezpieczenia [zł]/ <i>Maximum insured sum [PLN]</i>
Zboża/ <i>Small grains</i>	8000
Kukurydza/ <i>Corn</i>	10 000
Rzepak i rzepik/ <i>Rape and turnip rap</i>	10 000
Chmiel/ <i>Hop</i>	26 000
Tytoń/ <i>Tobacco</i>	21 000
Warzywa gruntowe/ <i>Field vegetables</i>	129 000
Drzewa i krzewy owocowe/ <i>Fruit trees</i>	61 000
Truskawki/ <i>Strawberries</i>	50 000
Ziemniaki/ <i>Potatoes</i>	30 000
Buraki cukrowe/ <i>Sugar beets</i>	9000
Rośliny strączkowe/ <i>Legumes</i>	15 000

Źródło: Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 2 grudnia 2011 r.
Source: Regulation of the Minister of Agriculture and Rural Development, December 2, 2011

¹ W Polsce w 2/3 gospodarstw prawdopodobieństwo spadku plonów o 25% było w latach 2004-2009 niższe niż 10% [Kobus i in. 2010].

² 30% to poziom strat w produkcji, który zgodnie z przepisami unijnymi pozwala traktować zdarzenia je wywołujące jako kłeskę żywiołową.

Wysokość tej sumy zależy od ceny produktów rolnych w danym rejonie i od przewidywanego plonu. Wielkość ta ma decydujący wpływ na kwotę jaką będzie miał do zapłacenia rolnik z tytułu tego ubezpieczenia. Maksymalną wartość sumy ubezpieczenia 1 ha upraw rolnych corocznie wyznacza w drodze rozporządzenia Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi. W 2012 r. kwoty te zostały ustalone na poziomie przedstawionym w tabeli 1.

Stawki ubezpieczenia w ubezpieczeniu upraw ustalane są przez zakłady ubezpieczeniowe, które corocznie podpisują umowy z Ministrem Rolnictwa i Rozwoju Wsi, przy czym dotacja przysługuje, gdy składka nie przekracza 3,5% sumy ubezpieczenia, z wyjątkiem rzepaku ozimego i warzyw (5%). Nie może ona jednak przekroczyć 6%, gdyż wtedy w ogóle nie ma dotacji. W 2012 r. Minister Rolnictwa zawarł umowę na obsługę ubezpieczeń dotowanych z czterema ubezpieczycielami, tj. z:

- PZU S.A.,
- TUV „TUV”,
- Concordia Polska TUV,
- HDI Asekuracja Towarzystwo Ubezpieczeń S.A.

Ceny polis u poszczególnych ubezpieczycieli są zróżnicowane. Z roku na rok ulegają one zmianie, chociażby ze względu na występowanie szkód, a więc zwiększone wypłaty odszkodowań przez ubezpieczycieli.

Przykładowo, jesienią 2011 r. w Concordii Polska TUV za ubezpieczenie od gradu, przymrozków i skutku zimy w zbożach ozimych należało zapłacić 1,5-2,5% (w zależności od regionu). Ubezpieczenie rzepaku od gradu, złego przezimowania i przymrozków wiosennych kosztowało się na poziomie 5-5,5% w porównaniu do 4% w 2010 r. [Bromberk 2011].

Co ubezpieczają rolnicy

Według różnych szacunków około 10-20% rolników zawiera ubezpieczenia dotowane upraw. Ubezpieczeniem tym objęte jest w granicach 27-28% arealu upraw [Nowelizacja Ustawy... 2012]. Na 2012 r. zaplanowano w budżecie państwa na dopłaty do ubezpieczeń 204 mln zł. Według Bromberka [2011] rolnicy najchętniej ubezpieczają rzepak i pszenicę od złego przezimowania, przymrozków wiosennych i gradu. Brakuje jednak ogólnodostępnych informacji dotyczących rodzajów upraw, ich powierzchni i ryzyk od jakich rolnicy ubezpieczają swoją produkcję. Danymi takimi dysponują zakłady ubezpieczeń, które uczestniczą w tym systemie, jednak ich nie udostępniają ani w formie zbiorczych zestawień, ani bardziej szczegółowo, np. w podziale na województwa.

W tabeli 2 przedstawiono wstępne wyniki badań dotyczących korzystania z ubezpieczeń rolnych. Pełniejsze dane będą dostępne po zakończeniu badań terenowych. Wyniki dotyczą 197 ankiet otrzymanych z gospodarstw rolnych. W ramach prowadzonych badań zapytano respondentów o produkty ubezpieczeniowe, z których korzystają.

Badani rolnicy w pełni realizują obowiązek ubezpieczenia budynków (99%) i odpowiedzialności cywilnej wynikającej z prowadzenia gospodarstwa rolnego (98%). Odmiennie sytuacja wygląda, gdy pod uwagę weźmie się obowiązek ubezpieczenia upraw. Tylko 47% respondentów odpowiedziało, że realizuje wspomniany obowiązek. Na uwagę zasługuje fakt, że 80% podmiotów, które udzieliły pozytywnej odpowiedzi, to rolnicy z województwa wielkopolskiego. Wszyscy pytani o ubezpieczenie upraw rolnicy (197) pobierają dopłaty bezpośrednie, co zgodnie z przepisami obliguje ich do zawierania tego rodzaju umów ubezpieczenia.

Poproszono także o wskazanie zakładu ubezpieczeń w którym dokonują respondenci zakupu ochrony ubezpieczeniowej. Wskazania badanych przedstawiono w tabeli 3.

Tabela 2. Rodzaje ubezpieczeń zakupywanych przez rolników
Table 2. The types of farmer purchased insurance

Rodzaj ubezpieczenia/ <i>Insurance type</i>	Struktura udzielonych odpowiedzi/ <i>Response distribution [%]</i>			
	tak/ <i>yes</i>	nie/ <i>no</i>	brak odpowiedzi/ <i>no response</i>	łącznie/ <i>total</i>
Obowiązkowe ubezpieczenie budynków/ <i>Compulsory insurance of farm buildings</i>	99	0	1	100
Obowiązkowe ubezpieczenie OC z tytułu posiadania gospodarstwa rolnego/ <i>Compulsory third part liability insurance</i>	98	0	2	100
Obowiązkowe ubezpieczenie upraw/ <i>Compulsory crop insurance</i>	47	53	–	100

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Tabela 3. Zakłady ubezpieczeń w których rolnicy zakupili ubezpieczenia
Table 3. Farmer purchased insurance by insurance company

Rodzaj ubezpieczenia/ Insurance type	Struktura udzielonych odpowiedzi/Responses distribution [%]					
	PZU	TUW	Concordia	inne/ other	brak odpowiedzi/ no response	łącznie/ total
Obowiązkowe ubezpieczenie budynków/ Compulsory insurance of farm buildings	59	17	1	20	3	100
Obowiązkowe ubezpieczenie OC z tytułu posiadania gospodarstwa rolnego/ Compulsory third part liability insurance	60	17	1	19	4	100
Obowiązkowe ubezpieczenie upraw/ Compulsory crop insurance	66	17	3	14	0	100

Źródło: opracowanie własne
 Source: own study

Najczęściej wybieranym przez badanych rolników ubezpieczycielem był Powszechny Zakład Ubezpieczeń S.A – we wszystkich analizowanych rodzajach ubezpieczeń osiągnął 60-66% wskazań. Dziwi fakt małej popularności wśród respondentów TUW Concordia, które prężnie działa w Wielkopolsce. Tym bardziej, że Concordia ma w swojej ofercie atrakcyjne (nie tylko pod względem cenowym) produkty dla branży rolniczej [www.concordia.ubezpieczenia.pl].

Kolejnym zagadnieniem, o które pytano badanych rolników były rodzaje upraw i ryzyka, od których je ubezpieczają. Zestawienie uzyskanych informacji w odniesieniu do wskazanych upraw przedstawiono w tabeli 4. Spośród odpowiedzi, których udzielili badani rolnicy korzystający z ubezpieczeń upraw najczęściej wskazywanymi były jako objęte ochroną uprawy: pszenżyta ozimego, pszenicy ozimej, rzepaku i jęczmienia jarego. Wśród zdarzeń losowych, które wybierano z katalogu zagrażających uprawom, najczęściej był to grad przy czym w poszczególnych uprawach odsetek wskazań był różny (tab. 4). W przypadku rzepaku 31% respondentów wskazało, że ubezpiecza tę uprawę od skutków gradobicia, a 50% w przypadku owsa. Najmniej rolników wskazało powódź jako ubezpieczane przez nich ryzyko. Ubezpieczenie upraw od gradu cieszy się dużą popularnością wśród rolników, gdyż jest ono najtańszym produktem i odkąd, aby wypełnić obowiązek ubezpieczeniowy wystarczy objąć ochroną 50% areалу upraw od jednego ryzyka, rolnicy w ten sposób go realizują.

Tabela 4. Ryzyka ubezpieczone według upraw
Table 4. The insured risks by crop

Ubezpieczenia upraw w 2011 r./Crops insured in 2011	Odsetek wskazań poszczególnych ryzyk/Insured risks reported by farmers [%]					
	grad/ hail	susza/ drought	ujemne skutki przezimowania/negative effects of overwintering	przymrozki wiosenne/ spring frost	powódź/ flood	łącznie/ total
Pszenica ozima/ Winter wheat	37	9	24	26	4	100
Pszenica jara/Spring wheat	33	44	0	22	0	100
Jęczmień jary/Spring barley	48	15	0	34	3	100
Żyto/Rye	33	15	25	25	2	100
Owies/Oats	50	19	0	31	0	100
Pszenżyto ozime/Triticale	34	12	24	24	5	100
Kukurydza na ziarno/ Corn for grain	48	12	0	40	0	100
Kukurydza na paszę/ Corn for feed	45	20	0	25	10	100
Rzepak/Rape	31	6	28	33	2	100
Buraki cukrowe/Sugar beets	47	12	0	35	6	100
Drzewa i krzewy owocowe/ Fruit trees and shrubs	53	27	7	7	7	100

Źródło: opracowanie własne
 Source: own study

Wnioski

1. Ciągłe zmiany zasad funkcjonowania ubezpieczeń upraw nie mają pozytywnego wpływu na ich rozpowszechnienie i można przypuszczać, że proponowane zmiany mające polegać na wprowadzeniu możliwości ubiegania się rolnika o zwrot części zapłaconej składki ubezpieczycielowi przy składaniu wniosku o płatności bezpośrednie sprawią, że system ten będzie przez rolników odbierany jako bardziej skomplikowany i zbiurokratyzowany niż w sytuacji, gdy rolnik płaci połowę składki.
2. Ubezpieczenia dotowane upraw są w Polsce wciąż wykorzystywane w bardzo małym stopniu. Według różnych szacunków zaledwie 10-20% rolników zawiera takie umowy i ubezpieczeniem tym jest objęte ok. 27-28% areалу upraw.
3. Wstępne wyniki badań wskazują, że w niektórych regionach Polski zakres korzystania z obowiązkowych ubezpieczeń upraw jest wyższy niż oszacowany przeciętnie dla całego kraju i wynosi około 47%.
4. Zgodnie z danymi o charakterze masowym, jak i pochodzącymi ze wstępnych analiz wyników badań własnych, najczęściej zakupywanym produktem ubezpieczeniowym pozwalającym na realizację ustawowego obowiązku w odniesieniu do ubezpieczenia upraw jest ubezpieczenie od gradu. W przypadku rzepaku 31% respondentów wskazało, że ubezpiecza tę uprawę od skutków gradobicia, a 50% w przypadku owsa. Popularność tego ubezpieczenia wynika prawdopodobnie z jego niskiej ceny.

Literatura

- Bromberek J.** 2011: W ubezpieczeniach upraw szykują się zmiany. *Top Agrar*, 10, 32-34.
- Bromberek J.** 2008: Ubezpieczenia obowiązkowe. *Top Agrar*, 7-8, 36-39.
- Bujoczek K.** 2010: O modyfikacji ubezpieczeń. *Top Agrar*, 1, 36-37.
- Kaczala M., Łyskawa K.** 2010: Ubezpieczenia przedsiębiorstw/gospodarstw rolnych. [W:] Ubezpieczenia w zarządzaniu ryzykiem przedsiębiorstwa (red. L. Gąsioriewicz, J. Monkiewicz). T. 2. Poltext, Warszawa, 180.
- Kobus P., Sulewski P., Wąs A.** 2010: Price and field volatility In Polish agriculture and Farmers strategies to cope with risks. Mat. konferencyjne „Zarządzanie ryzykiem w warunkach zreformowanej WPR”, 1 grudnia 2011 r. Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie.
- Nowelizacja ustawy o ubezpieczeniach upraw w 2014 r. *Dziennik Ubezpieczeniowy*, 2012 r.
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 2 grudnia 2011 r. Dz.U. Nr 268, poz. 1589.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 grudnia 2011 r. w sprawie wysokości dopłat do składek z tytułu upraw rolnych i zwierząt gospodarskich. Dz.U. Nr 271, poz. 1602.
- Ubezpieczenia rolne z dopłatą unijną? Możliwe od 2014 roku. Wypowiedź prezesa Concordii P. Norloha, [www.newseria.pl/news/ubezpieczenia_rolne_z_p399400158], odczyt 02.04.2012 r.
- Ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich. Dz.U. Nr 150, poz. 1249.
- Wojciechowska-Lipka E.** 2008: Kolejna zmiana w ubezpieczeniach. *Top Agrar*, 1, 34-35. [www.concordiaubezpieczenia.pl/rolnik/produkt/twoje-gospodarstwo/concordia-agro,27.html], odczyt 2012. [www.newseria.pl/news/ubezpieczenia_rolne_z_p399400158], odczyt 2.04.2012.

Summary

The paper presents the rules for crop insurance with subsidies from the government budget in 2012. The proposed legal changes of crop insurance, which will be introduced after 2013, are also presented. The article presents selected results of farm survey conducted in 2011. Results show that farmers to a very small extent fulfill the obligatory crop insurance. Only 47% of farmers buy the required insurance policy. It appears that the offered compulsory crop insurance do not fit well farmers' risk perception in Poland. If insurance is purchased, it is the cheapest insurance policy to protect from rare risk. In Poland, it is the protection against the risk of hail damage.

Adres do korespondencji:

dr inż. Aleksandra Wicka
 Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
 Wydział Nauk Ekonomicznych
 Katedra Polityki Europejskiej, Finansów Publicznych i Marketingu
 ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa
 tel. (22) 593 40 69
 e-mail: aleksandra_wicka@sggw.pl